
سُهای سُهی

شعر و زندگی ذبیح‌الله صاحبکار «سُهی»

(۱۳۱۳ تربت حیدریه - ۱۳۸۱ مشهد)

نگارش و نقد و انتخاب

محسن ذاکرالحسینی «پرند»

www.ketab.ir

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

گروه نشر آثار، ۱۳۹۷

سُهای سَهی شعر و زندگی ذبیح الله صاحبکار «سَهی»

نگارش و نقد و انتخاب: محسن ذاکرالحسینی «پرنده»

صفحه آرا: نرگس عباسپور

بسمله: برگرفته از قرآن دستنویس شماره ۳۷ کتابخانه ملی

ملک، خط میرزا محمدشفیع وصال شیرازی، موزع ۱۲۵۵ق.

چاپ اول: ۱۳۹۷ شمار: ۵۰۰ نسخه

طراح جلد و مدیر فنی چاپ: حسین میرزاحسینی

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۳۵-۱۴-۴

ISBN: 978-600-8735-14-4

تألیف: تهران، بزرگراه شهید حقانی، بلوار کتابخانه ملی،

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

سندون پستی: ۱۵۸۷۵-۶۳۹۴

تلفن: ۸۸۶۴۲۳۳۹-۶۸ (۰۲۱)

دورنگار: ۸۸۶۴۱۵۰۰ (۰۲۱)

وبگاه: www.persianacademy.ir

حق چاپ محفوظ است.

سرشناسه	ذاکَر الحسینی، محسن
عنوان و نام پدیدآور	سُهای سَهی: شعر و زندگی ذبیح الله صاحبکار (سَهی) / نگارش، نقد و انتخاب: محسن ذاکرالحسینی (پرنده).
مشخصات نشر	تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۲۰۰ ص.
فروست	فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران.
شابک	978-600-8735-14-4
وضعیت فهرست نویسی	فپا
موضوع	صاحبکار، ذبیح الله، ۱۳۱۴ - ۱۳۸۱.
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۴
موضوع	Persian poetry -- 20th century
موضوع	شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	Persian poetry -- 20th century -- History and criticism
شناسه افزوده	فرهنگستان زبان و ادب فارسی
شناسه افزوده	Academy of Persian Language and Literature
رده بندی کنگره	۱۳۹۷ ی ۴۸۱ الف / ۸۱۳۱ PIR
رده بندی دیویی	۸۱۶۲۰۹
شماره کتابشناسی ملی	۵۱۷۹۹۰۱

فهرست مندرجات

۱۷	 دیباچه
۲۵	 شعر و زندگی سُهی
۲۷	 زندگی سُهی (خانواده، تحصیلات، مشاغل)
۳۲	 دیدار و پندار سُهی
۳۳	 سُهی و شعر و ادب
۴۲	 شعر سُهی
۴۲	 شیوه سخن‌سرایی
۴۴	 مایه‌های شعر
۵۴	 وزن و قافیه
۵۸	 صنایع بدیع
۵۹	 ویژگی‌های لغوی
۵۹	 ویژگی‌های دستوری

- ۶۳..... ویژگی های آوایی
- ۶۴..... ویژگی های بلاغی
- ۷۰..... وداع با سہی
- ۷۰..... پیام رہبر جمهوری اسلامی ایران
- ۷۱..... سه قطعه از محمد قهرمان
- ۷۲..... قطعه ای از مشفق کاشانی (عباس کی منش)
- ۷۲..... قطعه ای از یحیی حدادی ایبانه
- ۷۳..... قطعه ای از محمد جواد غفورزاده «شفق»
- ۷۴..... آثار سہی
- ۷۷..... منتخب سرده های سہی
غزل ها
- ۷۹..... منت آستین
- ۸۰..... دام تہی
- ۸۱..... صبح پیری
- ۸۱..... خواب باران
- ۸۲..... مرگ چمن
- ۸۳..... بازگشت به روستا
- ۸۴..... بهشت و شادی و نعمت
- ۸۵..... کاسه عمر
- ۸۶..... برگ بی برگی
- ۸۷..... در چشم عشق
- ۸۷..... بازگشت بہار
- ۸۸..... امید ہرزہ گرد
- ۸۹..... سزای گناہ
- ۹۰..... آبروی غم
- ۹۱..... یک پارہ نان

۹۲..... ناز مرگ

۹۲..... برگشتن به خانه

قصیده

۹۵..... دار الامان

قطعه‌ها

۹۷..... عروس جلگه رُخ

۹۸..... بی‌دست‌وپا

۹۹..... پجگاه سالکی

۹۹..... آرده

۱۰۲..... مریه و سایه

۱۰۲..... مرد خسته

۱۰۳..... دوره‌گرد

۱۰۳..... اندیشه روشن

۱۰۴..... قطعه

۱۰۵..... غارت گل‌ها

مثنوی‌ها

۱۰۷..... در چشم و دل «سُهی»

۱۰۸..... پند پدر

۱۰۹..... خطاب

۱۰۹..... داستان من

۱۱۰..... مرگ

۱۱۲..... صحرا

۱۱۳..... جنگل

۱۱۴..... همت طبع

۱۱۵..... کوه

۱۱۶..... به دخترم زهره

۱۱۶..... مولای دو عالم

۱۱۸	یادی از استاد کسایی
۱۱۹	یاد آیام
۱۲۰	سخن شناس
۱۲۲	دخت پیامبر
	قالب های نو
۱۲۳	بی حاصل
۱۲۷	سجاده مادر
۱۲۹	کوشک سلامه
۱۳۱	در آغوش وحشت
	سروده های محلی (به گویش تربت حیدریه)
۱۳۵	از مایه
۱۳۹	بهار هم دیا
۱۴۰	دنیا
۱۴۱	ابیات منتخب از سروده های گوناگون
۱۷۱	تصاویر
۱۸۱	منابع
۱۸۳	فهرست ها
۱۸۵	کسان
۱۹۱	جای ها
۱۹۵	کتاب ها

دیباچه

ای یادِ تو مونسِ روانم
جز نامِ تو نیست بر زبانم
نظامی گنجوی

تا کنون از مجموعه «ستارگانی آن سوتر»^۱ دو دفتر حدیث قدسی^۲ (شعر و زندگی غلامرضا قدسی) و دفتر کمال (شعر و زندگی احمد کمالپور کمال) بخت انتشار یافته است. دفتری که اکنون پیش روی دارید، دفتر سوم از مجموعه

۱. این مجموعه در دیباچه حدیث قدسی (دفتر نخست از مجموعه) معرفی شده است.

۲. حدیث قدسی از سویی دفتر نخست از مجموعه «ستارگانی آن سوتر» (شعر و زندگی شاعران ممتاز و کمترشناخته شده معاصر، سفارش گروه ادبیات معاصر فرهنگستان زبان و ادب فارسی) و از سوی دیگر دفتر نخست از مجموعه «روشنان» (شعر و زندگی شاعران انقلاب اسلامی ایران، طرح مصوب گروه ادبیات انقلاب اسلامی در همان فرهنگستان) قرار گرفت.

مذکور و آخرین آنهاست؛ مجموعه‌ای که در نظر بود سفینه نوحی باشد در آسمان ادب که برگزیده ستارگان شعر این روزگار را از ورطه فراموشی و از طوفان خاموشی بر عرش عرشه جلوه پرتوافشان کند؛ ستارگانی که در دوردست می‌درخشند اما دیدگان نزدیک‌بین زمانه از دیدن فروغ آنها ناتوان است. سفینه با دوسه سرنشین از جزیره خراسان^۳ سفر آغاز کرد و در همان جزیره پهلو گرفت، بی آنکه دریاها بسپارد و از هر دریا گوهرها به کف آرد. دفتر سوم از مجموعه به شعر و زندگی غزل‌سرای معنی‌آفرین ذبیح‌الله صاحبکار مخلص به «سُهی»، که از خوش‌ذوق‌ترین و پراحساس‌ترین سرایندگان روزگار بود، اختصاص یافت و سُهای سُهی نام گرفت؛ چه سُها ستاره‌ای است که به سبب دوری از زمین دیر دیده می‌شود، هرچند خُرد و کم‌نور نیست؛ سُهی در آسمان شعر فارسی نیز مانند چنین ستاره‌ای است.

إِنَّ الْكَوَاكِبَ فِي عُلُوِّ مَوَاقِعِهَا أَرَى صِغَاراً وَهِيَ غَيْرُ صِغَارٍ

(ابوالحسن نهای)

[اختران بر بلندجای سپهر می‌نمایند خُرد و خُرد نیند]

در این دفتر نیز معرفی و شرح زندگی شاعر و بررسی و نقد شعر او در یک بخش و سروده‌های برگزیده‌اش در بخش دیگر قرار گرفت. سپس تصاویری مرتبط با او و فهرست‌های ضروری (کسان، جای‌ها، کتاب‌ها، تصاویر)، آنگاه این دیباچه تصدیق افتاد.

۳. تعبیری از ناصر خسرو، به اعتبار تقسیمات فاطمیان

در معرفی شُهی تطویل حاجت نبود؛ زیرا بسیاری از سخنانی که باید از شخصیت و اعتقادات او گفته می‌شد، خود در شاهکارش، منظومه بلندی که خطاب به شمس الدین حبیب‌اللهی سروده (متن کامل منظومه مندرج در بخش «منتخب سروده‌های شُهی»)، به تفصیل و با بهترین وجهی آورده است. در بخش «منتخب سروده‌ها»، برای هر شعر بی‌عنوان نامی اختیار شد و درون قلاب قرار گرفت.

پرداختن به نقد سروده‌های هر شاعر از محورهای اصلی است که در طرح مجموعه «ستارگانی آن‌سوتر» اختیار شد. معرفی شاعر و نمونه اشعار او، بدون نقد و بررسی آن، برای عموم خوانندگان راه‌گشا نیست. عیار شعر و مرتبه ادبی شاعر را تعیین می‌کند و در این دفترها از آن گزیری نبود. توجه به ضعف‌های کلام، در جست‌وجوی نقاط قوت، این سود دارد که خواننده تحسین‌های منتقد و انتخاب اشعار برشماری از شاعر را به دوستی و دوستداری منتقد مربوط نمی‌پندارد و رنج انتخاب‌های او بیشتر اعتماد می‌کند.

از ویژگی‌های طبیعی نقد آن است که معمولاً برشمردن خُرده‌ها و تسامحات زبانی و ادبی اثر بیش از ذکر وجوه استوار آن به چشم درمی‌آید و حجم بیشتری می‌یابد؛ چه عمده زیبایی‌ها در بادی نظر درآید می‌شوند و شرح و تفصیل آنها ملال‌آور و موهم تردید در ادراک خواننده است اما زشتی‌ها عموماً نقابی بر چهره دارند که مانع دیدن آنهاست و گریه هیچ هنرمندی به میل و اختیار زشتی را به اثر هنری خود راه نمی‌دهد. از این‌رو منتقد وظیفه دارد زشتی‌ها را آشکار و بر زشتی آنها استدلال کند اما درباره مزایای اثر ناگزیر است به ذکر کلیات و توضیح موارد خاص و برجسته و زیبایی‌های پنهان بسنده کند. در مجموعه «ستارگانی آن‌سوتر» که وظیفه

شناسانیدن سراینندگان توانا و کمترشناخته‌شده‌ای را بر عهده گرفته است که شایستگی ماندگاری در تاریخ ادبیات دارند، از سویی نقد پست و بلند شعر هر سراینده و از سوی دیگر صرف اختصاص یک دفتر به شعر و زندگی او برای دفع شائبه حب و بغض و پیشگیری از هر گونه کج‌اندیشی بس است؛ تصریح بر برتری‌های شعر منتقدعلیه و ثبت سروده‌های برگزیده‌اش بر سری. نگارش فصل نقد، در نسخه‌های نخستین هر دفتر، به شیوه نقد صریح و غالباً از تعارف مکتب خراسان که صاحب این قلم نیز پرورش‌یافته همان مکتب است انجام یافته بود. هنگامی که قلم ویرایش و راستار صاحب‌نظر استاد احمد سمیع (گیلانی) بدانها رسید، بعضی عبارات تلطیف شد و انتقادات و پیشنهادهایی بر حاشیه ثبت افتاد. همه به دقت بررسی و حاصل آنها به کار بسته شد. متن صوت روشن‌تر و موجه‌تری یافت. حدیث قدسی را دوست ارجمند دکتر مسترضی ترکی نیز به دقت خواند و نظرهای صائب آن گرامی هم ملحوظ گردید. در ربیعی نهایی پیش از چاپ، چندان که میسر بود، میان صراحت شیوه خراسانی و ادب سره گیلانی تلفیق، و راهی میانه اختیار شد که می‌پندارم در دفتر سوم به پختگی بیشتری رسیده باشد.

چند سال فاصله میان تألیف و چاپ هر یک از سه دفتر از مجموعه، به جز سنگینی بر دل، آفت‌هایی داشت که برخی زبان‌های شغل چاپ مجموعه‌ای دیگر با همین موضوع، و از میان رفتن پوشه‌های رایانه‌ای برخی از تحقیقاتم برای فرهنگستان (از جمله همین کتاب) و دوباره‌کاری و تحمّل رنجی مضاعف، بخشی از آنهاست؛ اما فایده‌ای هم داشت و آن بازنگری و بازنگاری آثار بود که افزودن پاره‌ای اطلاعات و انجام بعضی اصلاحات ثمره آن بود.

از دوست فرهیخته و صاحب‌دل، محمدرضا خوشدل (خواهرزاده زنده‌یاد سُهی)، که برای انجام این پژوهش، بزرگوارانه، منابع شخصی خود را، اعم از کتاب و لوح فشرده و عکس، بی‌دریغ در اختیارم گذاشت و بعضی را اهدا کرد و بارها پرسش‌هایم را با حوصله تمام پاسخ گفت؛ و از دوست گران‌مایه‌ام، شاعر هنرمند امیر برزگر، که یکی از دو نسخه شخصی‌اش از افسانه ناتمام را برای انجام این پژوهش به من اهدا کرد؛ و از متولیان فرهنگستان زبان و ادب فارسی، به‌ویژه دکتر محمد دبیرمقدم و دکتر محمدرضا نصیری که چاپ این کتاب را از عهده تعویق بیرون آوردند؛ صمیمانه سپاسگزارم.

با سُهی نیز، نخستین بار، هم‌زمان با کمال و قدسی، به سال ۱۳۶۰ در انجمن فرخ آشنا شدم. تقریباً هر بار که به انجمن فرخ یا به خانه قهرمان رفتم، سُهی را آنجا دیدم. چند بار در نیشابور هم‌اندیش و یک بار به خانه‌اش و بارها به خوان احسان و تحسینش مهمانم کردم با این همه او را چندان که می‌خواستم نشناختم؛ زیرا کم سخن می‌گفت و، در جمع، محجوب و آرام، همچون قو کناره می‌گرفت. هماره دوستش داشتم و شعرش را به جان و دل می‌شنیدم. دریغ از آن طبیعت نازک که به زیر خاک پنهان شد.

کسی ز مخرم و بیگانه از تو یاد نکرد
بَرند نام تو اکنون که کسی می‌مرد

یکشنبه، بیست‌وهشتم خردادماه ۱۳۹۶ خورشیدی، تهران

محسن ذاکراالحسینی «برند»

